

УДК 336

І.В. Горшунова, канд. екон. наук, доцент

Чернігівський державний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ПРОФЕСІЙНІ ВИМОГИ ДО ФАХІВЦІВ З ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ

У статті визначенню основні вимоги сучасного ринку праці до фахівців з фінансів в Україні, досліджено особливості державного та недержавного регулювання загальних вимог до професії фінансиста, розглянуто компетентнісну модель фінансиста, на яку необхідно орієнтуватися при підготовці майбутніх фінансистів у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: професійні вимоги, професія фінансиста, компетентнісна модель фінансиста.

В статье определены основные требования современного рынка труда к специалистам по финансам в Украине, исследованы особенности государственного и негосударственного регулирования общих требований к профессии финансиста, рассмотрена компетентностная модель финансиста, на которую необходимо ориентироваться при подготовке будущих финансистов в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: профессиональные требования, профессия финансиста, компетентностная модель финансиста.

In the article the basic requirements of the modern labor market for financial professionals in Ukraine, studied features of state and non-state regulation of the general requirements for the profession of the financier, considered competence model of the financier, to focus the preparation of future financiers in higher education.

Key words: professional requirements, profession financier, competence model financier.

Постановка проблеми. Сучасні зміни пріоритетів в економічній та фінансовій системах України, зміцнення фінансово-кредитного сектору, посилення його впливу на структурні перетворення у соціально-економічному розвитку країни зумовлюють відповідні зміни у змісті фінансової роботи будь-яких суб'єктів господарювання.

Сучасні умови господарювання та суттєве розширення прав підприємств у галузі фінансово-економічної діяльності визначають нові вимоги до фахівців з фінансів, які добре розуміють особливості сучасного і майбутнього економічного розвитку України, бачать шляхи розвитку фінансової системи, забезпечення фінансової стабільності та спроможні працювати в умовах інтеграції України у світове господарство. Як результат, підвищуються вимоги до професійної підготовки фахівців з фінансів, що потребує глибоких перетворень у системі вищої фінансово-економічної освіти. Тому тема дослідження є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми професійної підготовки фахівців досліджували такі вітчизняні та зарубіжні вчені: А.І. Абрамова, А.М. Алексюк, С.І. Архангельський, Ю.К. Балашов, А.А. Барбарига, В.Я. Бобров, Ф.Ф. Бутинець, М.І. Болдирев, І.М. Богданова, С.Я. Батишев, Б.Л. Вульфсон, М.С. Головань, Н.О. Гладушина, В.В. Давидов, В.К. Єлманова, Д.Б. Ельконін, Л.Ю. Епштейн, І.А. Зязюн, В.Р. Ільченко, Е.М. Калицький, М.Д. Касьяненко, В.Г. Кремень, В.А. Козаков, В.І. Кравченко, О.Н. Куландін, О.П. Лещинський, Е.Б. Лисова, З.О. Малькова, І.Б. Марцинковський, Д. Мертенс, Н.Д. Никандров, В.О. Огнів'юк, Л.І. Поважна, В.А. Параїл, П.І. Пижніков, О.Г. Проказа, Л.П. Пономарьов, І.Ф. Прокопенко, О.М. Собчук, Н.В. Федорова, Л.Д. Філіппова, Е.В. Чуткерашвілі та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У наукових працях учених розкриваються проблеми неперервної професійної освіти та підготовки економічних кадрів як суттєвого фактора розвитку економіки країни, але проблема професійної підготовки фахівців з фінансів у вищих навчальних закладах вивчена недостатньо. Зростання практичного значення проблеми формування та розвитку цілісного уявлення про сучасний процес професійної підготовки фахівців з фінансів, а також недостатність її висвітлення у наукових працях науковців визначили актуальність теми дослідження та обумовили його мету.

Мета статті. Головною метою цієї статті є визначення сучасних професійних вимог до фахівців фінансового профілю, а також розкриття ролі і значення компетентнісної моделі фінансиста у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу України.

Виклад основного матеріалу. В нашій країні професія фінансиста стала затребуваною порівняно недавно. Так, ще двадцять років тому компанії обходилися одним або

декількома бухгалтерами, які планували фінансові вкладення. Сьогодні будь-яке підприємство зацікавлене у фахівці, який зможе грамотно управляти фінансами. Але затребувані лише кваліфіковані фахівці.

Для опанування професії необхідна вища професійна освіта за фахом «Фінанси і кредит». Отримати диплом та професію фінансиста можна у вищих навчальних закладах України і за такими спеціальностями, як «Економіка підприємства», «Банківська справа» та ін.

У всьому світі ця професія вважається однією із найбільш високооплачуваних: за даними американського журналу Money Magazine, фінансові консультанти заробляють у рік 123 тисячі доларів США, що є найбільшим показником серед сформованого рейтингу «Топ-10 професій» [15].

Рейтинг заробітків топ-менеджменту російських компаній, складений Forbes у 2008 році за даними дев'яти кадрових агенцій, які спеціалізуються на підборі керівників, засвідчив, що до складу топ-менеджменту підприємств різних галузей входять фінансові фахівці, які у рейтингу заробітних плат займають друге місце після генеральних директорів [7]. Вивчення цього рейтингу дозволяє зробити висновок, що посада вищого фінансового керівника на підприємствах різних галузей називається по-різному: фінансовий директор (телекомунікаційні, фармацевтичні та страхові компанії, торговельні мережі, виробники споживчих товарів), віце-президент з фінансів (нафтогазові та будівельні компанії, важка індустрія) або директор з корпоративних фінансів (інвестиційні банки).

За даними Держкомстату України, у 2012 році фінансисти отримували найвищі зарплати поряд із працівниками авіаційного транспорту: найвища середня офіційна зарплата фінансиста – понад 5 тисяч гривень [10]. Необхідно зазначити, що на заробітні плати фінансистів суттєво вплинула фінансова криза: у 2009 році доходи бухгалтерів, фінансистів і банківських службовців знизилися на 32 %, що пов'язується зі складною ситуацією у фінансовій системі України.

Професійна діяльність у сфері фінансового менеджменту є дуже перспективною з позиції кар'єри. За даними журналу Money Magazine, протягом десяти наступних років попит на фахівців з фінансового консалтингу зросте майже на 26 %. Стосовно вітчизняного ринку праці, слід зазначити, що в 2008 році фінансовим директорам зі знанням міжнародних стандартів фінансової звітності роботодавці пропонували 2-2,5 тисячі доларів незалежно від того, чи є компанія міжнародною або вітчизняною. Знання іноземної мови дозволяє підвищити планку заробітної плати до 3 тисяч доларів США і вище [14]. Водночас свідченням того, що навіть в умовах кризи професія фінансиста є перспективною і затребуваною, є входження фінансових менеджерів до лідерів кризового рейтингу професій, складеного у 2009 р., разом із менеджерами з продажів та ІТ-фахівцями [7]. При цьому за тих же зарплатних пропозицій вимоги до компетентних професіоналів суттєво підвищилися.

Нині в Україні пропонують свої послуги тисячі людей з дипломом фінансиста. Дефіциту осіб, які мають відповідний диплом, немає. Але дефіцит у висококваліфікованих фінансистах мають досить широкий спектр компаній і галузей. До того ж фінансистом можна стати і без відповідного диплома про освіту, маючи достатній практичний досвід роботи, який необхідно підтвердити. Це підтвердження повинно відповідати нормативним вимогам, що визначені у належних державних документах. А це такі документи:

- Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників, затверджений наказом Міністерства праці та соціальної політики України 29.12.2004 р. № 336 [6];
- Класифікатор професій ДК 003:2010, затверджений Держспоживстандартом України 28.07.2010 [9];
- Каталог посадових інструкцій [8];

– Кодекс законів про працю України № 322-VIII від 10.12.1971 (ред. від 17.05.2012) [1].

Згідно з чинним законодавством, для обіймання посад професіоналів і керівників необхідно мати повну вищу освіту освітньо-кваліфікаційного рівня – магістр та спеціаліст, а також стаж фінансової роботи на посадах керівників нижчого рівня: фахівців – не менше 2 років для магістра і не менше 3 років для спеціаліста.

Незважаючи на те, що професійна діяльність фінансистів і фінансових менеджерів активно затребувана вітчизняним ринком праці, у Класифікаторі професій України безпосередньо професія фінансиста відсутня, водночас систематизація професій економічного напрямку дозволила виокремити ті види професійних робіт, які можуть виконувати фахівці з фінансів (табл. 1).

Таблиця 1

*Професійні назви робіт фахівців з фінансів освітньо-кваліфікаційного рівня
«бакалавр» і «магістр»*

№ п/п	Назва професійної групи	Код професійної групи	Професійна назва роботи (посада)
II. ПРОФЕСІОНАЛИ			
1	Інші викладачі університетів та вищих навчальних закладів	2310.2	асистент; викладач вищого навчального закладу
2	Викладачі середніх навчальних закладів	2320	учитель середнього навчально-виховного закладу; учитель професійного навчально-виховного закладу
3	Аудитори та кваліфіковані бухгалтери	2411.2	аудитор; бухгалтер-експерт; бухгалтер-ревізор
4	Науковий співробітник (економіка)	2441.1	науковий співробітник (економіка)
5	Економісти	2441.2	економіст з планування, оглядач з економічних питань, консультант з економічних питань, економічний радник, економіст з фінансової роботи, економіст з бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності, економіст, економіст з договірних та претензійних робіт
III. ФАХІВЦІ			
6	Дилери (біржові торговці за свій рахунок) та брокери (посередники) із заставних та фінансових операцій	3411	брокер (посередник) з цінних паперів; дилер (продавець) цінних паперів; маклер біржовий
7	Страхові агенти	3412	агент страховий, страхувальник
8	Оцінювачі та аукціоністи	3417	оцінювач (експертна оцінка майна); ліквідатор-розпорядник майна підприємств-боржників
9	Інші фахівці в галузі фінансів і торгівлі	3419	інспектор з організації інкасації та перевезення цінностей; інспектор кредитний; інспектор обмінного пункту
10	Бухгалтери та касири-експерти	3433	асистент бухгалтера-експерта; бухгалтер; касир-експерт
11	Інші технічні фахівці в галузі управління	3439	інспектор-ревізор; інспектор; ревізор; молодший державний інспектор; інспектор з інвентаризації
12	Інспектори митної служби	3441	інспектор митний
13	Інспектори податкової служби	3442	державний податковий інспектор; ревізор-інспектор податковий
14	Інші державні інспектори	3449	інспектор державний; інспектор цін; інспектор з експорту

Джерело: [2; 3].

Так, бакалавр з фінансів здатний виконувати професійні роботи й обіймати первинні посади, перелік яких наведено в групі «Фахівці». Бакалавр з фінансів на первинних

посадах самостійно виконує переважно стереотипні, частково діагностичні завдання, за усталеними алгоритмами робить економічні розрахунки, збирає, систематизує, нагромаджує первинну інформацію як для виконання закріплених за ним посадових обов'язків, так і для потреб структурного підрозділу, де він працює.

Магістр з фінансів спроможний виконувати професійні роботи й обіймати первинні посади, перелік яких наведено в групі «Професіонали». На відміну від бакалавра, магістр з фінансів на первинних посадах самостійно виконує переважно евристичні та частково діагностичні професійні й соціально-виробничі завдання, робить складні економічні розрахунки, керує фахівцями нижчого посадового рівня. Назви інших первинних посад фахівців з фінансів визначаються у варіативних компонентах освітньо-кваліфікаційної характеристики (ОКХ) згідно з галузевими нормативними документами або штатними розкладами підприємств та установ певної галузі з урахуванням вимог до формулювання назв посад, передбачених чинними нормативними актами [2; 3].

Поряд з державним регулюванням вимог до професії фінансиста у багатьох країнах (у тому числі і в Україні) здійснюється недержавне регулювання. Недержавні структури формують не лише методологічні засади фінансової діяльності, а й організують для фінансистів отримання міжнародної професійної освіти та сертифіката.

Наявність сертифіката підтверджує кваліфікаційний рівень фінансиста і сприяє отриманню бажаної посади. Сертифікації підлягають не лише фінансиста, а й інші професіонали. Так, у сферах фінансів, обліку та аудиту ситуація схожа: можна отримати різні міжнародні сертифікати відповідної спеціалізації (внутрішній і зовнішній аудит, управлінський облік, фінансовий менеджмент, фінансовий аналіз та ін.) у центрах, акредитованих на проведення кваліфікаційних іспитів для отримання такого сертифіката.

Сьогодні на ринку праці зростає кількість компаній, що бажають бачити серед своїх співробітників тільки кращих – зростають критерії відбору, посилюється сам процес відбору та підвищуються вимоги до кандидата.

Щоб підвищити кваліфікацію в тій чи іншій справі, професіонали прагнуть отримати міжнародний сертифікат за своєю спеціальністю. Така сертифікація дуже цінується в компанії, кадрова політика якої передбачає підбір кращих на ринку співробітників. Наявність міжнародного сертифіката робить будь-якого кандидата більш привабливим в очах роботодавця. Крім того, міжнародний професійний ступінь дає деякі переваги:

- 1) для фахівців, які шукають можливість продовжити свою кар'єру на заході, наявність такого сертифіката буде істотною підмогою;
- 2) орієнтованість на західний ринок українських компаній і прагнення залучити іноземних інвесторів обумовлює необхідність наявності сертифікованих фахівців у компанії, і це один з головних критеріїв вибору компанії іноземними інвесторами;
- 3) багато західних корпорацій вимагають, щоб фінансові керівники їх дочірніх українських компаній мали професійні сертифікати;
- 4) наявність професійного рівня дозволяє українським фахівцям розмовляти однією мовою з західними колегами.

Нині в Україні реалізуються різні програми міжнародної сертифікації у сфері фінансів, обліку й аудиту. Найбільш популярними і затребуваними з них є [11; 12; 13]:

- CFA (Chartered Financial Analyst) – сертифікований фінансовий аналітик;
- ACCA (the Association of Chartered Certified Accountants) – Асоціація дипломованих сертифікованих бухгалтерів;
- CPA (Certified Public Accountants) – сертифікований бухгалтер;
- CMA (Certified management accountant) – сертифікований бухгалтер з управлінського обліку;

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

- CIMA (Chartered Institute of Management Accountants) – привілейований інститут бухгалтерів з управлінського обліку;
- CIA (Certified internal auditor) – сертифікований внутрішній аудитор;
- CIIA (Certified international investment analytic) – сертифікований міжнародний інвестиційний аналітик.

З цих програм для фінансиста, який планує професійно, на високому рівні займатися фінансовим аналізом, можна запропонувати аналітичні ступені *CFA* і *CIIA*, що визнані в усьому світі та є показником компетенції фінансових аналітиків. У таблиці 2 розглянуто основні вимоги до кандидатів для отримання міжнародних аналітичних ступенів *CFA* і *CIIA*.

Таблиця 2

*Основні вимоги до кандидатів фінансового профілю
для отримання міжнародних сертифікатів CFA і CIIA*

Програма міжнародної сертифікації	Вимоги до кандидата на отримання сертифіката	Мета програми навчання	Кількість та зміст іспитів / термін навчання та здачі іспиту	Вартість програми/екз. центр в Україні
CFA (Chartered Financial Analyst) – сертифікований фінансовий аналітик	- диплом спеціаліста, магістра за фахом «Фінанси і кредит» - досвід роботи за фахом не менш двох років	Отримання фундаментальних знань інвестиційних принципів на професійному рівні та можливість їх застосування на практиці	<u>Три іспити (три рівні)/ три роки:</u> <i>1-й рівень:</i> Оцінювання та управління інвестиціями (оцінювання та управління портфелем цінних паперів, макро-/мікроекономіка, методи аналізу та управління інвестиціями, фінансові ринки, бухгалтерський облік) / наприкінці першого року. <i>2-й рівень:</i> Оцінювання фінансових активів (теорія ринків капіталу, аналіз галузей економіки і компаній, аналіз різних видів цінних паперів та фінансових і реальних інвестицій, визначення прибутковості інвестицій і ризику, порівнювання альтернативних інвестицій та формування рекомендацій) / наприкінці другого року. <i>3-й рівень:</i> Управління портфелем (управління портфелем цінних паперів, його зміни залежно від визначення цілей, очікувань і обмежень інвесторів до прийняття рішень щодо розміщення активів) / наприкінці третього року	Мінімальні витрати: \$1500-2000 Максимальні – близько \$5000/ Київський інститут інвестиційного менеджменту
CIIA (Certified international investment analytic) – сертифікований міжнародний інвестиційний аналітик	- диплом спеціаліста, магістра за фахом «Фінанси і кредит» - досвід роботи за фахом не менш двох років	Отримання фундаментальних знань з оцінювання міжнародних інвестицій на професійному рівні та можливість їх застосування на практиці	<u>Іспити двох груп / два-три роки:</u> <i>1 гр.: загальні іспити:</i> три іспити основного і два іспити фінального рівня. <i>2 гр.: національні іспити.</i> <i>Тематика загальних іспитів:</i> аналіз та оцінювання власного капіталу; корпоративні фінанси; оцінювання та аналіз цінних паперів з фіксованим доходом; макро- і мікроекономіка; оцінювання і аналіз похідних фінансових інструментів; управління портфелем цінних паперів / наприкінці загальної підготовки. <i>Тематика фінальних іспитів:</i> тестуються ті ж галузі знань, що і на іспитах основного рівня, тільки з більш високим рівнем складності, а також знання з аналізу та оцінки акцій, фінансового обліку відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності та аналізу фінансової звітності / наприкінці фінальної підготовки. Загальний час навчання – 500 годин	Вартість навчання: від \$650 за іспит/ м. Київ

Джерело: [11; 12; 13].

Ступінь CFA призначає Асоціація інвестиційного менеджменту і досліджень (Association for Investment Management and Research – AIMR), яка була заснована у США в 1990 році шляхом об'єднання Федерації фінансового аналізу (Financial Analysts Federation – FAF), заснованої в 1947 р., та інституту зовнішнього фінансового аналізу (of Chartered Financial Analysts – ICFA), заснованого в 1959 р. Членами AIMR є більше 40 000 чоловік. Для отримання сертифіката CFA необхідно скласти три іспити. Кожен іспит складають одночасно у всьому світі (у більш ніж 70 країнах) тільки один день на рік (тому процес отримання сертифіката розтягується на три роки, раптова хвороба в день іспиту автоматично означає відкладення отримання ступеня ще на цілий рік). Але у 2010 році AIMR почала приймати іспити першого ступеня двічі на рік, тому що багато компаній на Заході використовують цей рівень як кваліфікаційний мінімум для прийняття на роботу. Українські фінансисти з 1997 року складають іспити, не виїжджаючи з країни.

Сертифікат фінансового аналітика деякі компанії розглядають як альтернативу ступеня MBA (Master of Business Administration) – майстер ділового адміністрування. Програма MBA, звичайно, набагато ширше, але в курсі навчання на CFA фінансові питання відпрацьовані краще, і коштує таке навчання у декілька разів дешевше.

Міжнародна кваліфікація США, батьківщиною якої є США, була розроблена міжнародними організаціями, що об'єднують професійні спільноти фінансових та інвестиційних аналітиків 32 країн Європи, Азії та Латинської Америки із загальною кількістю членів понад 30 тис. осіб. Для контролю за проведенням кваліфікаційних іспитів та присвоєнням нової кваліфікації в 2000 році було створено Асоціацію сертифікованих міжнародних інвестиційних аналітиків (АСІА). У своїй діяльності АСІА спирається на національні професійні об'єднання інвестиційних фахівців, передаючи їм досить великі повноваження з організації сертифікації. Для отримання міжнародного сертифіката необхідно здати іспити двох груп (загальні та національні). Іспити можна здавати китайською, англійською, французькою, німецькою, італійською, японською, корейською, польською, португальською, іспанською та російською мовами. Вони організуються в більшості європейських країн, а також в Україні.

Доцільність проходження сертифікації, що підтверджує високу професійну кваліфікацію, варто розглянути кожному фінансисту.

Таким чином, враховуючи сучасні умови та специфіку професійної діяльності фахівців з фінансів, можна представити *компетентнісну модель фінансиста*. Така модель включає три взаємопов'язані складові: універсальні (ключові), професійні та особистісні компетенції (рисунок).

Компетентність розглядається як інтегрований результат освіти, який співвіднесений з ціннісними та смисловими характеристиками особи і має практико-орієнтовану спрямованість [4].

Універсальні (ключові) компетенції є ядром моделі професійної діяльності фахівців з фінансів, оскільки вони виявляються не лише у розв'язанні професійних завдань, але й завдань поза межами своєї професії. Ключові компетенції пов'язані з особистісними та професійними і мають двояку природу: вони не є професійно обумовленими – такими компетенціями повинні володіти сучасні фахівці незалежно від сфери їх діяльності; вони є професійно значущими, оскільки складають основу, базу для професійних компетенцій, дозволяють їм більш повноцінно реалізовуватися.

Виділення ключових компетенцій здійснюється, виходячи з кола повноважень, функцій, завдань, обов'язків сучасного фахівця з фінансів. Зокрема, в ОКХ фахівця з фінансів вказано, що він повинен виконувати такі виробничі функції: організаційну, обліково-аналітичну, планову, контрольну, технологічну, навчально-методичну, науково-дослідну [2; 3]. Зауважимо, що завдання перших п'яти функцій характерні для фінанси-

стів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», «спеціаліст» має виконувати шість функцій, а «магістр» – всі функції.

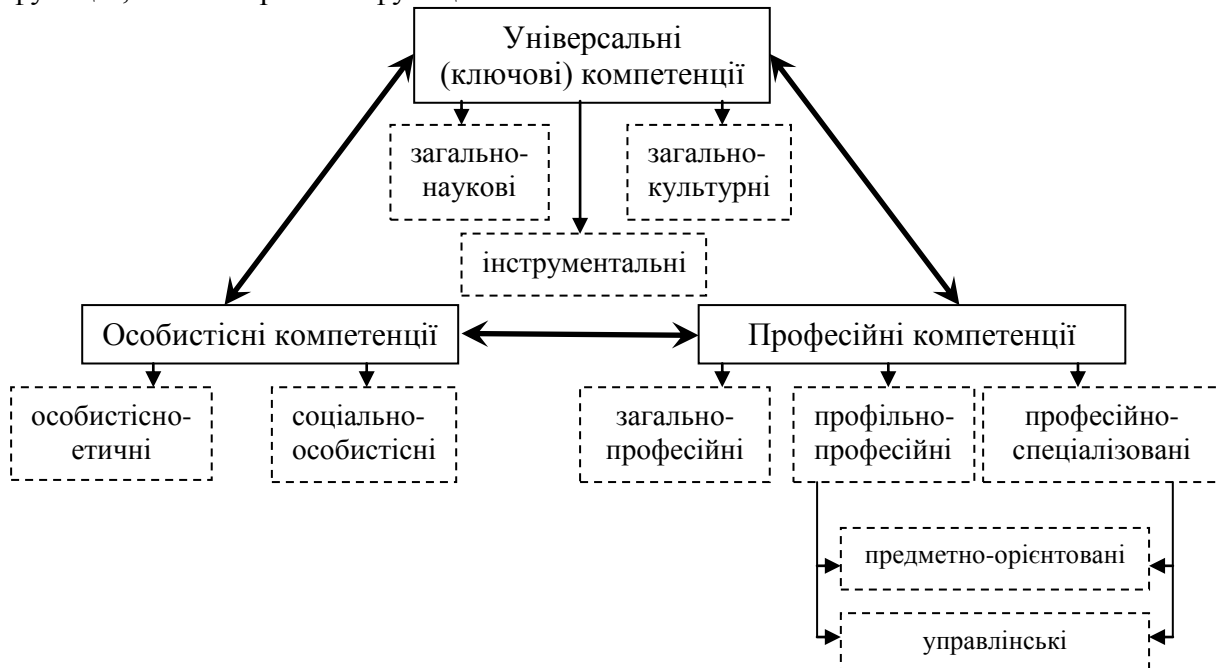

Рис. Компетентнісна модель фахівця з фінансів

Джерело: авторська розробка.

Кожному із зазначених рівнів професійної діяльності притаманне своє коло компетенцій, хоча всі вони об'єднані певною спеціальністю. У компетенції бакалаврів закладені здатності виконувати прості, елементарні, початкові професійні завдання. Компетенції магістра (спеціаліста) орієнтовані на завдання вищого рівня і пов'язані з функціонуванням підрозділу в цілому. Іншими словами, компетенції бакалаврів орієнтовані на виконання операцій, а компетенції магістрів (спеціалістів) – на забезпечення процесів у певній сфері професійної діяльності. Чітке визначення професійних завдань з кожної спеціальності, які мають виконувати фахівці та професіонали, є відправною точкою у формулюваннях компетенцій бакалаврів, магістрів, спеціалістів.

Універсальні (ключові) компетенції включають три види компетенцій: загальнонаукові, інструментальні та загальнокультурні.

Загальнонаукові компетенції – здатність набувати нові знання та використовувати їх. Вони характеризують рівень інтелектуального розвитку особистості. Інтелект відіграє вирішальну роль практично у всіх видах діяльності фахівця. Виявляються такі компетенції в умінні аналізувати, синтезувати, порівнювати і співставляти, систематизувати, узагальнювати, генерувати ідеї, набувати нові знання.

Інструментальні компетенції проявляються в умінні знаходити й опрацьовувати інформацію, у володінні методами аналізу й синтезу, інформаційними засобами і технологіями, рідною та іноземною мовами. Інструментальні компетенції включають: комп'ютерну грамотність, письмову й усну комунікацію, здатність використовувати інформацію з різних джерел тощо.

Загальнокультурні компетенції людини визначаються такими аспектами:

- повагою до гідності інших людей, збереженням власної гідності у різних ситуаціях соціальної взаємодії, тобто культура особистості та саморегулювання;
- адекватністю особи, яка визначається зовнішнім виглядом, культурою спілкування, поведінкою у різних ситуаціях побутової, професійної і суспільної взаємодії;
- дотриманням традицій, звичаїв, норм і етикету в моно- і крос-культурній взаємодії;

- актуальною готовністю використання загального культурного фонду знань, які були сформовані у процесі середньої та вищої освіти;
- готовністю до продовження особистісного соціокультурного розвитку і саморозвитку;
- обізнаністю в основних ціннісних домінантах сучасного світу, країни, суспільства;
- соціальною відповідальністю за себе, свою поведінку, за добробут інших.

До загальнокультурних компетенцій фахівця з фінансів віднесемо: здатність до саморозвитку і самовдосконалення, наполегливість у досягненні мети, здатність до критики і самокритики, вміння організовувати свою роботу або роботу в команді, валеологічну та загальну освіченість, культуру стосунків та ін.

Особистісні компетенції фінансиста – це система особистісних знань про себе та про соціальну дійсність, а також система складних соціальних умінь і навичок взаємодії, сценаріїв поведінки в типових соціальних ситуаціях, які дозволяють швидко й адекватно застосовувати необхідні знання (вміння, навички) та приймати рішення за різних обставин. Складовими таких компетенцій є особистісно-етичні та соціально-особистісні якості фахівця.

Особистісно-етичні компетенції фінансиста визначають систему норм, правил і критеріїв професійної етики в усіх видах професійної діяльності, що регулюють відносини між членами професійного колективу підприємства (установи, закладу тощо), захищають їх людську цінність і гідність, підтримують якість професійної діяльності фахівців, честь їх професії, створюють професійну культуру колективу. Крім того, фахівець з фінансів повинен володіти основами побутового та ділового спілкування як звичайного, так і з застосуванням комп'ютерної техніки та сучасних інформаційних та комунікаційних технологій. На сучасному етапі розвитку зовнішньоекономічної діяльності, створення підприємств з іноземними інвестиціями однією з вимог є володіння хоча б однією іноземною мовою. Ці вимоги стосуються всіх фахівців з економіки, а для фахівців з міжнародної економіки та зовнішньоекономічної діяльності вони обов'язкові. Знання психології та етики спілкування є успішною основою будь-якої діяльності, але особливо ці знання необхідні для тих спеціалізацій та видів діяльності, в яких передбачено широке спілкування з клієнтами, покупцями, а також у тих випадках, коли знання психології може сприяти ефективності професійної діяльності. Це стосується в першу чергу тих спеціалізацій, які пов'язані з продажами та рекламою, а саме – фахівців з маркетингу та реклами.

Соціально-особистісна складова забезпечує життєдіяльність людини в усіх сферах життя та адекватність її взаємодії з іншими людьми, групою, колективом. До таких компетенцій відносимо комунікабельність, соціальну взаємодію, громадянськість, толерантність, гуманність, цінності і традиції національної культури, володіння рідною та іноземною мовою, високу виконавську здатність, відповідальність, ініціативність, цілеспрямованість, організованість тощо.

Професійні компетенції враховують фахові знання (теоретичні та практичні) та відповідні вміння і навички. Вони співвідносяться з вимогами до професійної підготовленості фахівця, визначають його здатність ефективно діяти відповідно до вимог справи, методично, організовано і самостійно розв'язувати завдання і проблеми, а також оцінювати результати своєї діяльності. Такі компетенції поділяють на загальнопрофесійні (відповідно до видів діяльності), профільно-професійні та професійно-спеціалізовані (для магістрів).

Загальнопрофесійні компетенції окреслюють коло здатностей особистості до теоретичного, методологічного використання теоретичних основ їх професійної діяльності. Це такі компетенції: моделювання, планово-організаційна, обліково-аналітична, оцінна,

контрольна, обґрунтування та прийняття рішення, дослідницька, управлінська, прогностична, навчально-методична, нормативно-правова.

Профільно-професійні компетенції відбивають професійний профіль випускника, ідентифікують його професійну діяльність у конкретній предметній галузі на відповідному кваліфікаційному рівні.

Професійно-спеціалізовані компетенції відбивають спеціалізацію магістерської освітньої програми.

Профільно-професійні та професійно-спеціалізовані компетенції в свою чергу поділяються на предметно-орієнтовані та управлінські.

До *предметно-орієнтованих* відносимо: фінансово-бюджетну, податково-бюджетну, фінансово-кредитну, страхову, зовнішньоекономічну, фінансово-правову, у сфері фінансів підприємств, у сфері ринку цінних паперів тощо.

Управлінські компетенції включають компетенції управління фінансами, персоналом, фінансовими ризиками тощо. Управлінська діяльність є важливою складовою професійної діяльності фінансиста-магістра та фінансиста-спеціаліста. Знання основ управлінської діяльності необхідні фахівцям-керівникам усіх ланок управління, особливо це стосується менеджерів різних спеціалізацій, для яких управління є основним видом діяльності.

Швидкозмінність сучасних умов, в яких працюють фахівці з фінансів, ставить свої вимоги до особливостей здійснення професійної діяльності і як результат – до його знань, умінь, здатностей та психологічних якостей. До таких рис відноситься, в першу чергу, вміння орієнтуватись у нестандартних ситуаціях та умовах, здатність аналізувати проблеми, які виникають у підприємства та у фахівця особисто, здатність знаходити шляхи вирішення цих проблем, відповідно до цього – розробляти план власної діяльності, діяльності підприємства та здійснювати цей план. Творчий підхід до здійснення професійної діяльності на сьогодні є вимогою для фахівців всіх галузей, і фінансист – не виняток. Іншими рисами, які необхідні майбутньому фінансисту, є позитивне ставлення до своєї професії, здатність до постійного особистого та професійного самовдосконалення та підвищення професійної кваліфікації.

Висновки і пропозиції. Таким чином, проведені дослідження дозволили зробити такі висновки:

1) професія фінансиста вимагає від особи, що обрала цю професію, аналітичного та гнучкого складу розуму, вміння стратегічно і логічно мислити, аналізувати великі масиви даних, стійкості до стресів тощо. І це важливі умови набуття професійності фінансиста;

2) активізація та динамізм діяльності фінансиста зумовлюють необхідність постійного вдосконалення процесу професійної підготовки фахівців з фінансів. Сучасні, майже безперервні, зміни в законодавстві, соціальні, політичні, економічні, технологічні, інноваційні умови та ситуації вимагають від особи постійної самоосвіти та удосконалення його професійних і особистих якостей;

3) сучасні завдання вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців з фінансів, полягають у забезпеченні опанування майбутніми фахівцями системи знань і вмінь розв'язувати відповідні типові завдання діяльності в процесі здійснення визначених виробничих функцій, перетворення необхідних економічних знань в економічне мислення, розвитку важливих якостей особистості, які підвищують її адаптацію в професійній сфері.

У цілому професіоналізм фінансиста визначають такі критерії:

– здатність у максимально короткий термін адаптуватися до умов практичної діяльності (тривала адаптація зніжує ефективність знань, отриманих у ВНЗ, та збільшує витрати на підготовку фахівців);

– високий рівень фінансово-правової підготовки;
– володіння сучасними комп'ютерними технологіями;
– уміння працювати в колективі (це забезпечує сприятливий психологічний клімат, дозволяє створити кращі умови для вдосконалення професійних знань).

Тому запропонована компетентнісна модель фінансиста дозволяє формувати відповідну модель навчально-виховного процесу підготовки «бакалаврів», «спеціалістів», «магістрів» фінансового профілю у ВНЗ України.

Список використаних джерел

1. *Кодекс законів про працю України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
2. *Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра спеціальності 6.050100 «Фінанси» напряму підготовки 0501 – «Економіка і підприємництво»*. – К. : КНЕУ, 2006.
3. *Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-кваліфікаційна характеристика магістра спеціальності 8.05010 «Фінанси» напряму підготовки 0501 – «Економіка і підприємництво»*. – К. : КНЕУ, 2006.
4. *Головань М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду / М. С. Головань // Вища освіта України. – 2008. – № 3. – С. 23-30.*
5. *Глебова А. Кризисный рейтинг самых востребованных профессий в Украине* [Електронний ресурс] / А. Глебова. – Режим доступу : <http://dozor.kharkov.ua/vlast/1043214.html>.
6. *Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.jobs.ua/ukr/dkhp/>.
7. *Зарплаты топ-менеджеров – 2009* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.forbesrussia.ru/karera/menedzhment/28752-reiting-forbes-zarplaty-topmenedzhrov-%E2%80%942009>.
8. *Каталог посадових інструкцій* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.jobs.ua/ukr/job_description/.
9. *Класифікатор професій ДК 003:2010* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dk003.com/>.
10. *Офіційний сайт Державної служби статистики України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
11. *Официальный сайт АССА* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.accaglobal.com.
12. *Официальный сайт CFA* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.cfainstitute.org.
13. *Официальный сайт CPA* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.aicpa.org.
14. *Самые высокооплачиваемые профессии в Украине – финансист, авиатор и госслужащий* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rus.newsru.ua/finance/15aug2008/robota.html>.
15. *Топ-10 самых перспективных профессий* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://planetahr.ru/publication/1233/0/50>.